

Templari u Glogovnici

DORA KOVAČ

RAHELA MARIJA PULJEVIĆ

učenice Gimnazije Ivana Zakmardija Dijankovečkoga
Milislava Demerca 8
HR-48260 Križevci

Primljeno/Received: 05. 10. 2010.

Prihvaćeno/Accepted: 01. 11. 2010.

U svojem članku o templarima¹ autorice će se usmjeriti na njihov život i rad u Glogovnici. Prvo će biti prikazano osnivanje i djelovanje u Europi ovoga tajnovitog i važnog crkvenog reda. Tek potom će se predstaviti djelovanje templara čiji su posjedi bili na području Glogovnice. U tom dijelu prezentacije posebna će se pozornost posvetiti 1240. godini i generalnom kapitulu Templarskog reda. Ukratko će se objasniti struktura Templarskoga reda te će se obraditi i životopis Huguesa de Payena, Templara iz francuske pokrajine Champagne.

U članku će se istaknuti i izvori u kojima su zabilježena prva spominjanja Glogovnice i važnost koju je ovo mjesto imalo tijekom povijesti. Osim toga prikazat će se i kulturno-povijesno značenje glogovničke župne crkve Uznesenja Marijina te povijesno-umjetnička vrijednost župnoga dvora u Glogovnici.

Članak se završava predajom templarskih posjeda ivanovcima.

Ključne riječi: templari, Glogovnica, generalni kapitul, Hugues de Payen, župna crkva Uznesenja Marijina, župni dvor

1. TEMPLARI

Hugues de Payen i Geoffroy de Saint-Omer, vidjevši situaciju u Jeruzalemu, odlučili su otići pred kralja Baudouina II.² u namjeri da osnuju svećenički red koji bi pomagao hodočasnicima na njihovu putu do Svetoga groba. Tako su uz još sedam vitezova, među kojima su bili i Archembaud de Saint-Aignan, Payen de Montdidier, Godfroi Bissot i vitez Rossal,³ prisegnuli na siromaštvo, poslušnost i krjepost na Božić 1119.⁴ Srednjovjekovni ljetopisac Mihael Sirijac pretpostavio je da je kralj Baudouin II., svjestan svoje nemoći da održava red u kraljevstvu, uvjerio Hughesa de Payena i njegove pristaše da ne budu samo re-

dovnici, nego da ostanu vitezovi »kako bi mogli raditi na spas njegove duše i čuvati ta mjesta od razbojnika«.

Za razliku od Mihaela Sirijca James iz Vitryja kaže da su obvezu preuzeli »da brane hodočasnike od razbojnika i silovatelja«, ali da i dalje slijede prisegu o »pravilima običnih svećenika«. Zbog toga je na kraju njihova dužnost bila obrana hodočasnika koji su išli u Jeruzalem na Kristov grob i zaštita putova koji tamo vode. Naime hodočasnike su stalno napadali pobunjenici iz Palestine. U početku im je puni naziv bio Braća hrama, siromašni vitezovi Kristovi hrama Salomonova,⁵ dok se poslije sveo samo na Siromašni vitezovi Kristovi, ali ih je narod počeo zvati jednostavno templarima jer su svoje sjedište poistovjećivali sa Salomonovim hramom, koji su muslimani pretvorili u džamiju u vrijeme Prvoga križarskog rata. Prvih osam godina nisu primali

1 Rad je nastao na temelju prezentacije održane na znanstvenom skupu Kršćanska baština i plemstvo u hrvatsko-mađarskoj pograničnoj regiji koji je održan 16. i 17. listopada 2010. na Kalniku.

2 U pojedinim izvorima navodi se kao Baldwin II.

3 Autor knjige *Templari* Piers Raul Read govori i o mogućnosti da se Rossal zove Roland, vjerojatno junak iz *Pjesni o Rolandu*.

4 Read navodi 1119. godinu, dok autor knjige *Usponi i padovi vitezova templara* Gordon Napier navodi 1118. godinu kao godinu osnutka templara.

5 *Fratres militiae Templi, Pauperes commilitones Christi templarique Salomonis.*

nove članove u svoj red, ali su uvidjeli da neredi postaju sve veći i veći te da ih ne će moći sami riješiti i odlučili su ipak primiti nove članove, dok su krajem 12. i početkom 13. stoljeća postojale i *sestre Reda*.⁶ Iako su imali podjelu Reda na vite-zove, svećenike i zidare, svi su morali vjerovati u Boga u istoj mjeri. Prvotno je red imao sjedište u Jeruzalemu, ali su stalne borbe sa Saracenicima već od 12. stoljeća otežavale njihov boravak u Palestini pa je red premješten na Cipar, a zatim u Francusku. Nakon brojnih godina uspješnih borba s pobunjenicima, saracenskim pljačkašima, bedu-nskim razbojnicima dodjeljivane su im brojne nagrade poput velikih posjeda i velike količine zlatnika. Pod utjecajem slave koju su stekli, odali su se idolopoklonstvu, razvratu i porocima. Njihovo se djelovanje naglo završilo nakon mnogih uspona i padova, kada su u vrijeme vladanja Filipa Lijepog optuženi zbog navodna posjedovanja posebnoga blaga i tajanstvenoga etiopskoga Kovčega saveza, bavljenja magijom, klanjanja Baphometu,⁷ štovanja Marije Magdalene kao Isusove žene, kanibalizma, Svetoga grala, Torinskog platna i Kristove balzamirane glave. Tada je Saladin obećao nagradu od 50 denijera svakomu tko zarobi templara i preda mu ga. Najveći branitelj reda od optužaba kardinala bio je i sam pripadnik templara Ponsard de Gizey. Dvije su ga godine mučili u uskoj jami pred očima kardinala, ali nikada nije porekao svoje obrane. Do tada su već bila mučena i umrla 34 templara samo u Parizu. Dana 12. svibnja 1310. počela su masovna spaljivanja nakon kojih više nitko nije imao hrabrosti braniti Red.

Tablica 1. Saslušanja pristaša templara⁸

Svjedoci	Saslušani prije spaljivanja	Saslušani nakon spaljivanja
Branili red	597	14
Neopredijeljeni	12	3 (izvan reda)
Protiv reda	15	198

Red je ukinuo papa Klement V. na tajnom konzistoriju 1312. godine bulom *Vox in excelso*, a

6 Napier, Gordon, str. 162. Templari su primali i žene u red jer se nisu obazirali na protufeminističku odredbu Pravilnika.

7 Poganski bog nastao krajem 12. stoljeća.

8 Napier, Gordon, str. 175.

većina je posjeda dodijeljena francuskoj kruni, dok je manji dio dan ivanovcima bulom *Ad providam*. U Hrvatskoj su se templari pojavili tek krajem 12. stoljeća. Nazivali su ih božjacima prema latinskom *pauperes* jer su bili zavjetovani na siromaštvo. Matično im je sjedište bilo Vrana, a kuće podružnice imali su u Senju, Zagrebu, Božjakovini, Našicama i Glogovnici. Gospodarili su i cijelim županijama: Dubičkom, Požeškom i Virovitičkom. Imali su velik utjecaj na javni i politički život te su zbog toga često dolazili u sukobe s plemstvom i pučanima. Najvažniji je izvor iz kojeg saznajemo o templarima u Hrvatskoj, rasprava Ivana Kukuljevića Sakcinskoga *Priorat vranski sa vitezi templari i hospitalci sv. Ivana u Hrvatskoj*.⁹

2. TEMPLARI U GLOGOVNICI

Templarski posjed *villa Glogonicha* ležao je od mjesta današnje Glogovnice prema jugu. Granice su bile oko potoka Selne, Vrtlina, ceste koja vodi u Križevačko, te Gragene (današnjeg Vojakovca). Dobili su ga od zagrebačkog biskupa Prodana između 1172. i 1185. godine:¹⁰ »selo koje se zove Glogovnica, koje je svojim novcem kupio zagrebački biskup Prodan, i dozvolom kralja Bele, sa svim pripadnostima i međama darovao braći Vojske hrama kao čisti milodar«. ¹¹ Prodan je uveo templare u Zagrebačku biskupiju te se vjeruje da je i sam bio templar.¹² Godine 1209. kralj Emerik je *praeceptoru* templara Iveku dodijelio posjede u blizini Glogovnice: Batha, Bocko i Cramca. Godine 1252. prvi se put spominje templarska kuća.¹³ Nije moguće odrediti njezin položaj jer su templari u Glogovnici živjeli u malim skupinama od svega nekoliko redovnika vojnika pa im nije bilo potrebno neko veće sjedište. Za svoje su potrebe dali izgraditi brojne kapele, od kojih se velik broj i danas nalazi u tome mjestu. Dana 12. ožujka 1240. u Glogovnici je održan generalni kapitul *magistar za kraljevstvo Ugarske, congregati ad generale capitulum apud Glogonicham*, na kojem su se okupili magistar¹⁴ Rembald de Karumb i

9 *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, knjiga 81 (Zagreb, 1886.).

10 Dobronić, Lelja, *Templari i ivanovci u Hrvatskoj*, str. 91.

11 CD III, p. 86, doc. 74.

12 Dobronić, Lelja, *Templari i ivanovci u Hrvatskoj*, str. 31.

13 CD IV, p. 489, doc 426, »*terre domus templi de Glogonicha*«.

14 Funkcija glavnog poglavara reda templara.

ostala braća templari. Na kapitulu je odlučeno da cisterciti u Senju mogu sagraditi samostan za svoje potrebe, ali ubuduće ne smiju ni kupiti ni primiti na dar nikakvu drugu kuću ni vinograde ni općenito kakvu zemlju bez dopuštenja templara. »... jedno mjesto kraj Senja, da sebi tamo sagrade jednu kuću za vlastite stvari i potrebe samostana u kupovanju i prodavanju. Neka ništa u toj kući ne prodaju i ne kupuju ili odanle nekamo izvoze, od čega ne bi u potpunosti namirili pravo templara, osim vlastitih stvari samostana topuskoga koje služe za vlastitu upotrebu opata i samostana. Ako se to dogodi ili pokuša učiniti, bit će lišeni i tla i zgrade na njemu, kako je rečeno.«¹⁵ Naime templari su smatrali da cisterciti ugrožavaju njihovu trgovinu. Održavanje kapitula u Glogovnici govori nam o važnosti templara u Glogovnici i njihovu važnome kulturnom, a pogotovo političkom radu na ovom području. Na čelu templarske kuće bio je *praeceptor* (zapovjednik) čiji se posjed nazivao komanderija. Preceptori su imali i svoje zamjenike, vicepreceptore, dok je viši položaj od preceptora imao samo magistar. Godine 1252. prvi se put spominje templarsko sjedište (templarska kuća) u Glogovnici. Godine 1292. već se znatno osjećalo ekonomsko slabljenje templara te su založili prostor današnjeg Vojakovca Petru Teutoncu (Nijemcu) za 27 srebrnih maraka. Lelja Dobronić navodi kako su templari u Glogovnici bili francuskog podrijetla jer se godine 1292. kao glogovnički preceptor navodi brat Rogerij.¹⁶ Pretpostavlja se da templari nisu imali crkvu u današnjem selu Glogovnici. Godine 1312. templarski posjedi u Glogovnici predani su ivanovcima koji nisu bili toliko važni u politici i kulturi toga kraja te je Glogovnica izgubila od svoje važnosti.

3. HUGHES DE PAYEN

Hughes de Payen¹⁷ bio je rodom iz Payena, mjesta uz gornju Seinu, gdje mu je vladao rođak, grof od Champagne, zbog čega je uživao benificij u Montignyju te je tamo i služio na dvoru. Bio je prvi i najmlađi magistar templara. Imao je samo 48 godina kada je proglašen magistrom,

dok su ostali proglašavani magistrima većinom tek nakon 60. godine. Pune je 22 godine proveo na Levantu te je sudjelovao kao vojnik u Prvome križarskom ratu, gdje je vidio sve nedaće koje sustižu kršćanske hodočasnike koji su putovali u Svetu zemlju na Kristov grob. Došao je kralju Baudouinu II. zajedno s Geoffroyem de Saint-Omerom u želji da pomogne kršćanskim hodočasnici napadnutima od muslimana. Baudouin im je odobrio zahtjev, ali je poslije odlučio da bi bilo bolje da ne budu samo redovnici koji pomažu ozlijeđenima, već i vitezovi koji će pomoći da ne dođe do nereda. Zamislio je templare kao svojevrsnu policiju. U početku je bilo samo devet članova templara, a prvih devet godina nije puštao nove članove u krug. Vidjevši da se prilike u Jeruzalemu pogoršavaju, a putovi do Kristova groba postaju sve nesigurniji, uvidio je da je postalo potrebno primiti nove članove, ali ih nije primao sve do 1130. godine. Kada su dobili na korištenje hram, odrekao se sve svoje imovine u Europi i skroz se preselio u Jeruzalem, ali nije prekinuo veze s bogatim poznanicima koje su ponekad bile od velike važnosti za financiranje Reda. Jedno je vrijeme putovao po Europi i činio usluge bogatim građanima, najčešće kraljevima, očekujući za uzvrat novac. Ne zna se je li time financirao Siromašnu braću ili sebe. Vjerojatnije je financirao Red jer P. P. Read navodi siromaštvo i milosrđe¹⁸ njegovim najvećim vrlinama, od kojih su se nakon njegove smrti templari udaljili. Za vrijeme crkvenoga koncila u Troyensu 1129. godine osjetila se kriza morala. Ugledni crkvenjaci više nisu vjerovali u moralnu opravdanost rata.¹⁹ Godine 1130. Payen je doveo u Jeruzalem nove pripadnike Reda. P. P. Read navodi da je moguće da je baš Hughes de Payen pronašao Kristovu balzamiranu glavu. Umro je 1136. godine na putu po Europi ne vidjevši početak propasti Reda koji je stvorio. Njegov nasljednik bio je Robert Craon koji je masovno primao nove članove te se Red ubrzo proširio po cijeloj Europi.

IV. GLOGOVNICA

Glogovnica je selo u širokoj dolini potoka Glogovnice. Smještena je na povišenu položaju,

15 CD IV, p. 109, doc. 101.

16 *Frater Rogerius, praeceptor de Glogovicha.*

17 Régine Pernoud navodi ga kao Hughesa de Payna.

18 Read, P. P., *Templari*, str. 209.

19 Read, P. P., *Templari*, str. 122. str.

čime je njezin položaj gotovo savršen: u blizini je rijeka, a kuće su se nalazile na uzvisini pa se opasnost mogla lako primijetiti. Glogovnica se kao mjesto (*praedium Golgonisa*) prvi put spominje u spisu kojim je biskup Prodan darovao templarima taj posjed 1175. godine.²⁰

Ime se Glogovnice kao potoka prvi put spominje 1201. godine. U srednjem vijeku bila je jako važno subregionalno kulturno središte. Hrvatsko-ugarski kralj Andrija II. godine 1207. naveo je sedam sela uz potok Glogovnicu²¹ koje je potvrdio kući Svetoga groba; *villa Cosme, villa Poret, villa Wysumerii, villa Prodanci villa Sydovina, villa Turbe, villa Druse*. Mjesta koja bi se tako zvala, danas ne postoje, a pitanje je postoje li pod drugim imenom. Darovanjem tih sela kralj Andrija iznosi svoju odluku, vrlo važnu za njihove stanovnike, naime dopušta da narod rečenih sedam sela trajno uživa slobodu kojom su zaštićena sela templara i ivanovaca. Traži zaštitu od plaćanja poreza za stanovnike te svima koji ondje žele živjeti, dodjeljuje mogućnost boravka pod kraljevom zaštitom. Dakle izjednačuje podanike na zemlji »kuće Svetoga groba« s podanicima na zemlji templara.

Glogovnica se spominje i u spisu kralja Andrije 1217. godine. Prepozitura je od kraja 12. stoljeća pripadala kanonicima Sv. groba. Zanimljivo je i kretanje stanovništva u glogovničkoj župi u usporedbi s kretanjem stanovništva u Križevcima.

Tablica 2. Usporedba kretanja stanovnika u glogovničkoj župi i Križevcima

Godina	1857.	1880.	1890.	2001.
Župa Glogovnica	2281	2536	3630	2018
Križevci	2144	2933	3358	11894

Iz ovih podataka vidimo kako je glogovnička župa imala više stanovnika od Križevaca 1857. godine, nakon čega se broj stanovništva smanjio. Godine 1890. Glogovnica je imala 272 stanovnika

više nego Križevci. Nakon te godine broj stanovnika glogovničke župe počeo padati te pada još i danas. Podatci iz 2001. godine pokazuju nam da je broj stanovnika u glogovničkoj župi više od pet puta manji od broja stanovnika u Križevcima. Do smanjenja broja ljudi koji žive u glogovničkoj župi, najvjerojatnije je došlo zbog urbanizacije.

V. ŽUPNA CRKVA UZNESENJA MARIJINA

U dokumentima iz 13. i 14. stoljeća spominje se više puta župna crkva svetog Jurja, kuće sepulkralaca, posjedi templara, ali se ne spominje gdje je bila templarska crkva. Danas u Glogovnici postoji samo župna crkva Uznesenja Marijina, dok se u popisu župa iz 1334. godine spominje i župa *sancti Iohannis de Glagoncza*,²² za koju se ne zna je li uopće postojala jer nije bila navedena ni u jednom spisu ni prije ni nakon 1334. godine. Brježuljak na kojem se ona nalazi, nekad je bio utvrđeni *castrum*, čiji se opkop može vidjeti još i danas na južnoj i zapadnoj strani. Na zapadu i sjeveru mogu se vidjeti obrisi ugaonih kula. Služio je kao obrana od napada Turaka. Godine 1594. crkva i samostan koji se nalazio ondje, spaljeni su. Oko crkve je nekad bilo groblje. Ova crkva datira najvjerojatnije s kraja 15. stoljeća, što znači da ju možemo smjestiti u doba kasne gotike i rane renesanse jer se u arhitekturi broda primjećuju elementi renesanse.²³ Pravilno je orijentirana i sastoji se od pravokutna širokoga broda podijeljena trima snopastim stupovima u dva uzdužna dijela, i izdužena svetišta koje ima križno rebrasti svod. Svetište je dugo 16 metara i široko 9 metara. Brod crkve od svetišta dijeli gotički slavluk koji je podosta nizak i širok. Zid je znatno je povišen iznad svoda, čemu se još uvijek ne zna razlog. Crkva je dvobrodna, što nije rijetkost za veće crkve kakve se nalaze primjerice u Njemačkoj ili Austriji, ali je neobično za male, seoske župne crkve, zbog čega župna crkva u Glogovnici privlači pozornost brojnih stručnjaka. U crkvi se nalazi i najvjerojatnije najstarija očuvana kamena i zidana ispovjedaonica²⁴ sjeverne Hrvatske. Smještena je na južnoj strani slavluka, a nastala je između 1646. i 1666.

20 »... sed Glogonisa(m) templariis tradidit...«

21 »...et inde a cumulo terrae descenditur in Glogonicha, et inde per dictum Fluuium...«

22 Balog, Z., *Križevačko-kalnička regija u srednjem vijeku*, str.52. str.

23 Domljan, Ž., *Križevci, grad i okolica*, str. 312. str.

24 Palošika, V., *Glogovnica*, str. 44. str.

godine. U 17. stoljeću spominje se osarij u blizini crkve. Godine 1834. župnu je crkvu zadesila velika nesreća, naime grom je udario u drveni zvonik i srušio ga te se kiša slijevala u unutrašnjost crkve. Ta ju je nesreća gotovo do kraja uništila te je 1856. godine zatvorena zbog opasnosti od urušavanja. Kao veliki župan zagrebački Ivan je Kukuljević Sakcinski radi buđenja hrvatske narodne svijesti u to doba zahtijevao da se oslikani tabulat²⁵ ne ukloni. Zbog toga je obnova bila gotovo nemoguća jer je tabulat bio iz 17. stoljeća. Crkva je sve više propadala i ostala neobnovljena sve do 1869. godine, kada je dražba bila ponovno raspisana. Tada je načinjen i novi tlocrt za crkvu. Sagrađeno je novo pročelje i crkva je otad tri stope kraća. Zvonik je sagrađen pred kraj 19. stoljeća u obliku oktogonalna tornja koji se završava osmostranom piramidom. Na zvonari je na prednjoj strani ugrađena kamena romanička arhitektonska plastika sepulkralca koji kleči. Prije nego što je sagrađen taj zvonik, crkva je imala mali zamjenski drveni tornjić. Na crkvi su vidljiva i zazidana vrata i prozori. Podatci iz 1843. godine govore nam da je u glogovničkoj župi od ukupno 2410 stanovnika bilo 388 katolika, što baš i nije velika brojka.

VI. ŽUPNI DVOR

Župni je dvor prizemnica građena od pravilnih komada lomljena kamenja, a samo su prozorski nadvoji i krovni vijenac izgrađeni od klesanca. Zgrada župnog dvora pripada tipu skromnih župnih kurija kojima je jače istaknuta gospodarska i praktična nego reprezentativna uloga. Podignut je između 1860. i 1861. godine. Uz sjeverni ulaz uzidani su dijelovi kasnoromaničkog reljefa koji prikazuje sepulkralce. Na lijevoj se strani nalazi gornji dio tijela sepulkralca koji u ruci drži dvostruki križ,²⁶ a na desnoj donji dio tijela sepulkralca, sličan onomu sa zvonika, kojem o pojasu visi torbica, kratak mač i ključevi. Reljef pripada kamenoj plastici koja se nalazila u prvotnoj crkvi Uznesenja Marijina.

VII. VAŽNOST TEMPLARA U GLOGOVNICI I SVIJETU

Templari su Glogovnicu učinili važnim mjestom u srednjem vijeku iako je danas njezin položaj izgubio na važnosti. Svojim djelovanjem u Glogovnici uspjeli su promicati europsku kulturu u ovom dijelu Hrvatske te ga učiniti politički osvještenijim. Hrvatsku su učinili važnim prometnim čvorištem radeći ceste kroz nju. U svojim nastojanjima očuvanja hodočasničkih putova učinili su hodočašća u Svetu zemlju sigurnijima te ih time popularizirali jer je sve više vjernika išlo posjetiti Kristov grob znajući da su donekle zaštićeni. I danas su nadahnuće brojnim umjetnicima te ih nalazimo u raznim filmovima i knjigama, gdje ih ponekad povezuju sa znanstvenom fantastikom zbog vela tajna koje obavijaju njihov cjelokupan rad.

LITERATURA

- Read, P. P. 2003. *Templari*, Zagreb, Stari grad.
Pernoud, R. 2005. *Templari*, Split, Verbum.
Napier, G. 2007. *Uspon i pad vitezova templara*, Zagreb, Mozaik knjiga.
Balog, Zdenko. 2003. *Križevačko-kalnička regija u srednjem vijeku*, Zagreb, Matica hrvatska Križevci.
Palošika, Vladimir. 2010. *Glogovnica*, Samobor, Meridijani.
Dobronić, Lelja. 2002. *Templari i ivanovci u Hrvatskoj*, Zagreb, Dom i svijet.
Dobronić, Lelja. 1999. *Glogovnica*, Zagreb, Matica hrvatska Križevci.
Domljan, Žarko. 1993. *Križevci, grad i okolica*, Zagreb, Naša djeca – Offset.

²⁵ Drveni strop u lađi.

²⁶ Znak reda sepulkralaca.

Summary

Templars in Glogovnica

Keywords: Templars, Glogovnica, parish Church of the Assumption

The article is about the Templars and their life and work in Glogovnica. The order, even though very important, is secretive and not much is known about it. The article starts with the foundation of the order and their activities in Europe and then focuses on the year 1240, when in

Glogovnica, where the Templars possessed land, the general assembly of the order was organized. This fact means that Glogovnica-based Templars were highly respected among their fellow brethren. The paper also gives information on sources that mentioned Glogovnica for the first time and its significance in history.

The Church of the Assumption of the Virgin Mary, located in Glogovnica and the parish house are of a great artistic value.

The paper closes with the biography of Hugues de Payens, an important Templar from French region of Payen and with taking templars' possession by the hospitalers.